

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO TEISĖJO

GEDIMINO MESONIO

ATSKIROJI NUOMONĖ

dėl

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO

2012 m. rugsėjo 5 d. NUTARIMO

„DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO RINKIMŲ ĮSTATYMO 2 STRAIPSNIO 5 DALIES
(2012 M. KOVO 22 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS
KONSTITUCIJAI“

1. Konstitucinės jurisprudencijos vientisumas ir stabilumas, konstitucinės justicijos institucijų sprendimų nuspėjamas pobūdis yra neabejotina vertybė, kuri lemia visos teisės aktų sistemos stabilumą ir kartu garantuoja ne tik evoliucinę teisinio reguliavimo raidą, bet ir visuomeninių santykių kaitos prognozuojamą, taikingą pobūdį. Konstitucinės jurisprudencijos nuosaiki plėtotė yra tai, ko reikalauja ir Lietuvos Respublikos Konstitucija, įvardydama teisinę valstybę, teisingą, darnią, pilietinę visuomenę kaip mūsų valstybės raidos tikslus.

Todėl pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo priimtas nutarimas ir jame išdėstytų motyvų logika, kuria vadovaujantis sprendžiant konstitucinės justicijos problemą remiamasi formaliąja teisės aktų hierarchija, kurioje Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią, bei siekiu užtikrinti konstitucinės jurisprudencijos tęstinumą, gali būti vertinama kaip konstituciškai pagrįsta.

2. Tačiau būtina pažymėti ir tai, kad konstitucinės jurisprudencijos tęstinumo vertingumas nepanaikina konstitucinės justicijos institucijos teisės ne tik kurti, plėtoti, bet ir keisti jurisprudenciją.

Pasaulio šalių konstitucinės justicijos institucijų raidos istorija rodo, kad tokia jurisprudencijos kaita yra galima ir reikšmingų aplinkybių kontekste pateisinama. Tokiai galimybei neužkerta kelio ir Lietuvos Respublikos Konstitucija. Konstitucinės jurisprudencijos kaitos (reinterpretacijos) galimybė yra pripažinęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Pabrėžtina, kad tokia galimybė yra reali tik išskirtiniais atvejais. Istorijos raidoje būna situacijų, kai konstitucinės justicijos institucijoms neišvengiamai tenka rinktis iš dviejų galimų alternatyvų – spręsti konstitucinės justicijos problemą jau esančios jurisprudencijos kontekste arba, pripažinus reikšmingų aplinkybių buvimą, keisti jurisprudenciją.

Būtent šioje konstitucinės justicijos byloje Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui teko nacionalinę konstitucinės justicijos problemą analizuoti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos kontekste.

3. Konvencija nustato ne bet ką, o žmogaus teisių ir laisvių sampratos standartą, kurio turinys yra visos Europos ir atskirų jos valstybių ilgos ir prieštaringos raidos patirties rezultatas.

Todėl šiame žmogaus teisių ir laisvių kataloge įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės yra jau ne atskiros valstybės, o žmonijos raidos – civilizacijos lygmens – vertybė, kuri įrodė savo gyvybingumą ne tik savo deklaratyvia, bet ir praktine raiška. Ši žmonijos pasiekimą privalu puoselėti ir net ginti.

Europinio standarto pripažinimas yra prasmingas pirmiausia kalbant apie atskiro žmogaus teises ir laisves, nes tai savaime yra negincijama vertybė.

Pabrėžtina ir tai, kad Konvencijos, kaip žmogaus teisių ir laisvių sampratos standarto, egzistavimas, jo pripažinimas ir dalyvavimas jo sargyboje turi ir geopolitinę vertę galvojant ne tik apie sėkmingą ekonominę Lietuvos valstybės raidą, bet ir apie valstybės išlikimo, jos nepriklausomybės perspektyvas.

Istorija ne tik liudija, kad žmonijos raida – tai žmogaus teisių ir laisvių neturėjimo istorija, bet ir perspėja, kad bet kokie žmogaus teisių ir laisvių pasiekimai konkrečioje valstybėje atspindi tik konkretaus istorinio tarpsnio galimybes, o tai reiškia, kad tie pasiekimai ateities kontekste yra negalutiniai, t. y. trapūs. Todėl kaip Konvencijos tikslo apsaugoti žmogaus teises ir laisves siekimo priemonė yra įtvirtinta kolektyvinė garantijų sistema. Būtent kolektyvinė garantijų sistema tampa objektyvia kliūtimi konkrečiai šaliai mėginti nesilaikyti Konvencijoje įtvirtinto žmogaus teisių ir laisvių standarto.

4. Ar gali kokia nors valstybė, prisijungusi prie Konvencijos, suvokdama jos civilizacinę vertę, kurti kitokią žmogaus teisių ir laisvių sampratą, formuoti savitą – skirtingą – požiūrį į žmogaus teisių ir laisvių turinio problematiką?

Konstitucijos viršenybės principas – formalusis aspektas – teisiškai sudaro pagrindą tokiai galimybei. Tokia galimybė ypač akivaizdi tuomet, kai žmogaus teisių ir laisvių turinys ir jų apsaugos sistema nacionalinėje teisinėje sistemoje yra dar aukštesnių standartų, nei nustato Konvencija.

Tačiau kaip turi elgtis nacionalinės konstitucinės justicijos institucija, kada jos suformuotoje jurisprudencijoje išreikštas žmogaus teisių ir laisvių standartas yra akivaizdžiai kitoks nei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje?

Jurisprudencijų takoskyra, nesvarbu, dėl kurio teismo sprendimo atsiradusi, atskirų žmonių ir visuomenės sąmonėje formuoja teisinį neaiškumą, neapibrėžtumą ypatingoje – žmogaus teisių ir laisvių – srityje. Tokia jurisprudencijų takoskyra bent dėl vienos žmogaus teisės ar laisvės sudaro prielaidas manyti, kad skirtumai yra galimi ir dėl kitų žmogaus teisių ir laisvių.

5. Egzistuojanti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijų takoskyra dėl žmogaus teisių ir laisvių turinio yra ne tik teisinės technikos problema, nes toks nesutapimas kelia įtampą visuomenėje, trikdo nuosaikią teisinės valstybės raidą.

Jurisprudencijų takoskyros problemą galima spręsti keičiant arba papildant Lietuvos Respublikos Konstitucijos gramatinį tekstą. Šis būdas yra galimas, nors gana sudėtingas ne tik todėl, kad Konstitucijos teksto kaita priklauso nuo daugelio teisinių barjerų, bet ir todėl, kad vyksta nuolatinė Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos raida ir plėtra. O tai sudaro prielaidas manyti, kad pasirinkus tokį sprendimo būdą neišvengiamai gali tekti nuolatos daryti Konstitucijos gramatinio teksto pakeitimus.

6. Jei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos nevertinsime kaip šaltinio, į kurį yra prasminga ir tikslinga atsižvelgti vykstant konstitucinės jurisprudencijos raidai ir galimai jos kaitai, tuomet apskritai tampa sudėtinga išsivaizduoti aplinkybes, kurios taptų pagrindu konstitucinės jurisprudencijos kaitai (reinterpretacijai).

Atsižvelgiant į tai, kad konstitucinės jurisprudencijos kaitos galimybė yra viena iš konstitucinės justicijos institucijų veiklos raiškos formų, manytina, kad šioje byloje Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, net ir pabrėždamas Konstitucijos viršenybės principą ir konstitucinės jurisprudencijos tęstinumo vertę, turėjo teisinę galimybę atsižvelgti į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją ir apsispręsti dėl konstitucinės jurisprudencijos kaitos siekiant darnos ypatingu klausimu – dėl žmogaus teisių ir laisvių sampratos turinio.

7. Pasiryžęs jurisprudencijos kaitai Konstitucinis Teismas nebūtų pažeidęs Lietuvos Respublikos Konstitucijos viršenybės principo, nes tokia jurisprudencijos kaita būtų daroma ne vykdant teisinę pareigą, o Konstitucinio Teismo valia, kuri išreikštų teismų abipusį palankumą bei suvoktą būtinybę spręsti dėl jurisprudencijose atsiradusio žmogaus teisių ir laisvių turinio suvokimo netapatumo.

Toks Konstitucinio Teismo apsisprendimas nebūtų pažeidęs ir konstitucinės jurisprudencijos raidos bei jos tęstinumo, nes jurisprudencijos raida ir tęstinumas tam tikrais atvejais nepaneigia jos kaitos galimybes. O tokia jurisprudencijos kaita nei teisiškai, nei moraliai nemenkintų buvusių, savo laiką atspindėjusių, konstitucinės justicijos institucijos sprendimų ir tuomet kilusių pasekmių teisėtumo.

Toks Konstitucinio Teismo apsisprendimas būtų sukūręs prasmingą teisinį precedentą, kuris sudarytų galimybę ateityje, siekiant darnos dėl žmogaus teisių ir laisvių turinio, ją pasiekti ir jurisprudencijos kaitos būdu.

Toks Konstitucinio Teismo apsisprendimas būtų ne tik pašalinęs atskiro žmogaus ir visos visuomenės sąmonėje sukurtą teisinio neapibrėžtumo jausmą ir pagrindą skirtingų visuomenės grupių nesantaikai, bet ir nenukėlęs išlikusios problemos sprendimo neapibrėžtam laikui ir neaiškioms perspektyvoms.

Toks Konstitucinio Teismo apsisprendimas būtų paryškines konstitucinio reguliavimo apibrėžtumo ir konstitucinės justicijos institucijų sprendimų prognozuojamą vertę dar ir todėl, kad būtų aiškiai parodyta, jog konstitucinės jurisprudencijos raidoje neverta tikėtis žemesnio žmogaus teisių ir laisvių turinio suvokimo standarto negu Konvencijoje bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje.

Toks Konstitucinio Teismo apsisprendimas būtų taikingo pobūdžio ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu aspektu, įrodantis, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir Europos Žmogaus Teisių Teismas yra ne konkurentai, o vienas kitą gerbiančios bei suprantantys bendradarbiai, kartu siekiantys to paties tikslo – užtikrinti žmogaus teises ir laisves.